

Nina Brkić¹

Katedra za specijalnu
rehabilitaciju i
edukaciju,
Medicinski fakultet,
Univerzitet u Novom
Sadu

**Ivana Mihić
i Ivan Jerković,**

Odsek za psihologiju,
Filozofski fakultet,
Univerzitet u Novom
Sadu

¹ Adresa autora:
brkicn@uns.ac.rs

Primljeno: 12.10.2012.
Primljena korekcija:
10.12.2012.
Prihvaćeno za štampu:
18.12.2012.

KAKO MUŠKARCI POKAZUJU LJUBAV? PERSPEKTIVA SEKSUALNE ORIJENTACIJE²

Model prilagođavanja u partnerskim odnosima pretpostavlja postojanje tri komponente (individualne, partnerske i socijalne), koje određuju ishod i tok jedne partnerske relacije. Mnoga istraživanja govore u prilog tome da rodne uloge koje se formiraju kroz proces socijalizacije određuju kako jedna veza počinje, teče i kako se završava. Polazeći od ove pretpostavke može se pretpostaviti da se homoseksualne veze značajno razlikuju od heteroseksualnih veza, jer u homoseksualnim vezama imamo dve osobe istog pola kojima društvo nameće istu rodnu ulogu.

Cilj ovog rada bila je provera primenljivosti opisanog teorijskog modela prilagođavanja u partnerskim relacijama na muškarce iz homoseksualne populacije u Srbiji. Ono što nas je posebno interesovalo su načini pokazivanja ljubavi muškaraca u homoseksualnim i heteroseksualnim vezama, a rezultati su tumačeni u skladu sa ranije dobijenim podacima o rodnim ulogama i njihovom uticaju na ponašanje u partnerskim relacijama.

U istraživanju je učestvovalo 200 ispitanika muškog pola, uzrasta od 18 do 59 godina. Svi ispitanici bili su u homoseksualnim vezama koje su opisivali kao stabilne (100 ispitanika) ili u heteroseksualnim brakovima (100 ispitanika). Od instrumenata korišćene su: Skala ljubavi (Braiker & Kelly, 1979), Skala načina izražavanja ljubavi (Huić, Kamenov i Jugović, 2010) i Skala zadovoljstva partnerskom relacijom (Huić i sar., 2010). Rezultati ovog istraživanja pokazuju da muškarci homoseksualne orijentacije percipiraju veću bliskost u vezi, zadovoljniji su svojim vezama i izveštavaju o češćem izražavanju ljubavi partneru i od partnera. Načini pokazivanja ljubavi (Žrtvovanje, Verbalno ispoljavanje emocija i Instrumentalnost u ulogama van kuće) su značajni prediktori zadovoljstva partnerskom relacijom.

Ključne reči: seksualna orijentacija, pokazivanje ljubavi, ljubav, zadovoljstvo, homoseksualnost

² Istraživanje je sprovedeno u okviru projekta „Efekti egzistencijalne nesigurnosti na pojedinca i porodicu u Srbiji“ (ON17902) koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, kao i uz organizacijsku podršku hrvatsko-srpskog bilateralnog projekta “Expressing love in marriage: age, gender and cultural differences” finansiranog od strane Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske i Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

Uvod

Partnerski sistem je veoma kompleksan i da bi ga razumeli potrebno je obuhvatiti i uključiti mnoge varijable. Pitanje kako počinju, razvijaju se i završavaju partnerske veze još uvek aktivno zaokuplja pažnju istraživača iz celog sveta. Pri izučavanju partnerskih i bračnih relacija najčešće je korišćen Model prilagođavanja u partnerskim odnosima (Huston, 2000) u kojem se pretpostavlja postojanje tri komponente koje određuju ishod i tok jedne partnerske relacije. Ovaj model spada u ekološke jer obrasce ponašanja u partnerskoj relaciji posmatra kroz kontekst okruženja u kojem se ona ostvaruje, ali je i socijalno-psihološki jer se bavi individualnim karakteristikama u odnosu na karakteristike partnerske relacije. Takođe, Huston (2000) pretpostavlja da je ovaj model moguće primeniti na sve oblike partnerskih relacija.

Prva komponenta modela su individualne karakteristike svakog od partnera gde prvenstveno spadaju osobine ličnosti. Obrasci afektivne vezanosti su takođe u ovom domenu, kao i načini na koje svaki od partnera filtrira informacije o partnerskom odnosu (Huston, 2000). Socijalno-kognitivne teorije pretpostavljaju da mentalna reprezentacija drugih organizuje percepciju njihovog ponašanja, oblikuje očekivanja budućih ponašanja i utiče na tumačenje i razumevanje tuđih postupaka (Fiske & Taylor, 1991). Dakle, psihološke predispozicije svakog partnera kao prva komponenta određuju percepciju događaja i socijalne interakcije te tako nastaju sheme partnerske relacije koje obuhvataju stavove i uverenja o partneru i utiču na interakciju među partnerima (Kurdek, 2004). Ove interakcije predstavljaju drugu komponentu modela.

Treća komponenta modela je socijalna podrška. Socijalnu podršku autor modela definiše kroz relacije sa drugim ljudima, prijateljima i porodicom (Huston, 2000; Milardo & Helms-Erikson, 2000). Zadovoljstvo partnerskom relacijom određeno je nivoom socijalne podrške, posebno podrške bliskih prijatelja i rodbine (Rusbult, Martz, & Agnew, 1998). Socijalna podrška i stavovi utiču na formiranje identiteta para u odnosu na to kako ih drugi vide ili tretiraju (Lewis, 1973). Model kao ishod partnerske relacije pretpostavlja zadovoljstvo, koje podrazumeva sveukupnu procenu nivoa doživljenih pozitivnih emocija u vezi. Svaka od tri komponente međusobno utiče jedna na drugu (Huston, 2000).

Ako se pozovemo na podatke da socijalna podrška utiče na zadovoljstvo partnerskom relacijom (Milardo & Helms-Erikson, 2000) možemo pretpostaviti da heteroseksualni parovi imaju određenu socijalnu i društvenu zaštitu partnerske relacije, što nije slučaj kod homoseksualnih parova. S obzirom na podatke da osobe iz homoseksualne orijentacije imaju lošiju i ređu podršku od strane porodice (Bryant & Demian, 1994; Kurdek & Schmitt, 1987), a u odnosu na partnersku

relaciju to može biti razlog nižeg zadovoljstva od osoba u heteroseksualnim relacijama koje imaju ovaj tip podrške.

Osobe koje prekinu svaki odnos sa svojim roditeljima kada uđu u stabilnu partnersku relaciju su nezadovoljnije i percipiraju manju bliskost sa partnerom u odnosu na one koje imaju očuvane odnose sa porodicom porekla (Dillard & Protinsky, 1985). Reakcije roditelja na vest da im je dete homoseksualne orijentacije igraju veoma važnu ulogu u razvoju homoseksualne veze. Hostilnost roditelja vodi do distanciranja osobe od porodice, što može uticati na stvaranje problema unutar para i eventualno projektovanje nerazrešenih konflikata iz porodice porekla na partnera (LdSala, 2000).

Istraživanja ukazuju na značaj različitih domena socijalne podrške za funkcionisanje homoseksualne relacije, pa tako Green (2000) navodi da je za ovu populaciju podrška porodice relativno nevažna, posebno u poređenju sa uticajem prijatelja. Slične nalaze dobili su još neki autori (Kurdek, 1988; Kurdek & Schmitt, 1987). Druge studije dobile su suprotne podatke i sugerišu da je podrška porodice važnija za homoseksualne parove od podrške prijatelja (Caron & Ulin, 1997; Smith & Brown, 1997). Nalazi nisu jednoznačni, ali ukazuju na značaj socijalne podrške generalno gledano i na opavdanost uvođenja treće komponente u Model prilagođavanja u partnerskim odnosima.

Mnoga istraživanja govore u prilog tome da rodne uloge koje se formiraju kroz proces socijalizacije određuju kako jedna veza počinje, teče i kako se završava (Huston, 2000; Thompson & Walker, 1989). Takođe kroz rodne uloge može se videti kako društvo štiti stabilnost braka kao društvene institucije (Kurdek, 2004). Polazeći od ove dve pretpostavke može se pretpostaviti da se homoseksualne veze značajno razlikuju od heteroseksualnih veza, jer u homoseksualnim vezama imamo dve osobe istog pola kojima društvo nameće istu rodnu ulogu. Takođe institucionalizovana podrška društva i podrška braku kao instituciji izostaje u ovim vezama u Srbiji.

Dosadašnja istraživanja maskuline rodne uloge u kontekstu partnerskih odnosa ukazuju nam da muškarce češće karakteriše autonomija (Cross & Madson, 1997), oni više vrednuju nezavisnost i samo-efikasnost (Buss & Schmitt, 1993), brže se povlače iz konflikta (Heavey, Christensen, & Malamuth, 1995), teže podnose distres u partnerskim odnosima i duže se od njega oporavljaju (Gottman et. al, 1998). Kroz proces socijalizacije žene uče da budu brižne i pažljive, a muškarci da budu asertivni i dominantni (Wood & Eagly, 2002). Muškarci su manje ekspresivni od žena, ređe izražavaju emocije (Kurdek, 1987), teže se integrišu u sisteme podrške socijalne sredine (Cross & Madson, 1997), razlikuju se u seksualnosti i više je vrednuju (Peplau, 2001) i ređe obavljaju kućne poslove (Coltrane, 2000). Muškarci, generalno gledano, izveštavaju o nižem bračnom zadovoljstvu u odnosu na žene (Sabourin, Valois, & Lussier, 2005).

U homoseksualnim vezama dva muškarca mogu pokazivati obostrano izbegavanje konflikta što može voditi manjem zadovoljstvu u vezi (Kurdek, 2004). Takođe, pretpostavka je da dve osobe istog pola unose u vezu slične rodne uloge što zbog nekompatibilnosti uloga može prouzrokovati dalje probleme.

Suprotno pretpostavci o nižem zadovoljstvu u homoseksualnim vezama govore podaci dobijeni u drugim istraživanjima. Nezadovoljstvo brakom povezano je sa disbalansom moći, neravnomernim pravom na donošenje odluka i nesrazmernom podelom kućnih poslova (Thompson & Walker, 1989). Ovakva ponašanja česta su kod heteroseksualnih parova čije relacije se baziraju na nejednakosti (Schwarz, 1994). Homoseksualni parovi stvaraju svoje relacije neoslanjajući se na tradicionalne rodne uloge, te se njihov odnos češće bazira na jednakosti (Blumstein & Schwarz, 1983), što kao rezultat može imati veće zadovoljstvo vezom.

Podaci dosadašnjih studija na homoseksualnom uzorku pokazuju da homoseksualni muškarci sebe vide kao brižnije i požrtvovanije od drugih muškaraca, dok lezbejke vide sebe kao autonomnije od heteroseksualnih žena (Kurdek, 1987). Gootman i saradnici (2003) zaključuju da zbog opisane razlike u rodnim ulogama homoseksualni parovi imaju efikasnije strategije rešavanja konflikata. Etika jednakosti je osnova izgradnje homoseksualne partnerske relacije (Kurdek, 2004). Partneri u homoseksualnim relacijama su ekspresivniji, imaju pozitivnije viđenje svog partnera, ravnomernije dele kućne poslove i ređe imaju konflikte (Kurdek, 2004). Žene u homoseksualnim relacijama ređe od muškaraca homoseksualne orijentacije imaju seksualne odnose, jer fizičku intimnost češće pokazuju grljenjem i ljubljenjem (Peplau, Fingerhut, & Beals, 2004).

U Srbiji do sada nisu rađena istraživanja partnerskih relacija i zadovoljstva partnerskom relacijom na uzorku homoseksualne populacije. Cilj ovog rada bila je provera uticaja drugog nivoa opisanog teorijskog modela prilagođavanja u partnerskim relacijama na zadovoljstvo relacijom muškaraca homoseksualne i heteroseksualne populacije u Srbiji, koji podrazumeva interakciju u partnerskoj relaciji predstavljenu preko doživljaja bliskosti i međusobnih načina pokazivanja ljubavi. Posebno su nas interesovale razlike u načinima pokazivanja ljubavi, a rezultati su tumačeni u skladu sa ranije dobijenim podacima o rodnim ulogama i njihovom uticaju na ponašanje u partnerskim relacijama. Model prilagođavanja u partnerskim odnosima je senzitivan na socijalne i društvene okolnosti te se u tom smislu mogu očekivati rezultati drugačiji od onih dobijenih u drugim zemljama. S obzirom da je u Srbiji nivo homofobije veoma visok (Bogdanović, Milićević i Sarić, 2010) pretpostavili smo drugačiju dinamiku i ishod partnerske homoseksualne relacije na ovim prostorima. Vodeći se nalazima o povezanosti disbalansa moći, neravnomernog prava na donošenje odluka sa nezadovoljstvom u vezi (Thompson & Walker, 1989) i visokom učestalošću nejednakosti kod heteroseksualnih parova (Schwarz, 1994), pretpostavili smo da će zadovoljstvo partnerskom relacijom biti više u homoseksualnim relacijama, a da te razlike mogu objasniti preko načina

pokazivanja ljubavi. Kao ishod procesa u partnerskom odnosu ispitivali smo zadovoljstvo partnerskom relacijom.

Metod

Uzorak

U istraživanju je učestvovalo 200 ispitanika muškog pola, uzrasta od 18 do 59 godina, različitog obrazovanja. Svi ispitanici su sa teritorije Vojvodine i u trenutku ispitivanja bili su u homoseksualnim vezama koje su opisivali kao stabilne (100 ispitanika) ili heteroseksualnim brakovima (100 ispitanika). Uslov za učešće u istraživanju bio je da partnerske relacije u kojima se ispitanici nalaze traju više od godinu dana i da heteroseksualni parovi nemaju decu.

Instrumenti

Skala ljubavi. Doživljaj ljubavi između partnera procenjivan je Skalom ljubavi (Love Scale; Braiker & Kelly, 1979). Ova skala se sastoji od 9 ajtema kojima je procenjivan doživljaj bliskosti, privrženosti, pripadanja i vezanosti partnera. Ova skala je devetostepena Likertovog tipa (1 – uopšte ne, 9 – izrazito). Pitanja obuhvataju procenu osobe koliko voli svog partnera, koliko su „stvoreni jedno za drugo“, koliko je osoba odana svom partneru i slično. Veći skorovi označavaju veći doživljaj ljubavi i pripadanja prema partneru. Na uzorku iz ovog istraživanja skala se pokazala kao visoko pouzdana $\alpha = .84$. Ovom varijablom je operacionalizovan drugi nivo opisanog Modela prilagođavanja u partnerskim odnosima koji podrazumeva interakciju u partnerskoj relaciji.

Zadovoljstvo partnerskom relacijom. Zadovoljstvo partnerskom relacijom mereno je Skalom zadovoljstva vezom. Ova skala se sastoji od jednog pitanja “Koliko ste sveukupno zadovoljni Vašom vezom?”. Na osnovu subjektivnog doživljaja zadovoljstva u vezi, ispitanici na pitanje odgovaraju obeležavanjem jednog od brojeva od 1 (uopšte ne) do 9 (izrazito). Zadovoljstvo predstavlja meru ishoda u partnerskoj relaciji. Rezultati istraživanja u kojima su autori paralelno primenili višestruko merenje kvaliteta partnerske relacije i merenje samo jednim pitanjem, pokazuju visoku povezanost između rezultata dobijenih putem dve metode (Spanier, 1976). Jednoajtemskim pristupom pokušavaju se dobiti globalne procene partnera koliko zadovoljstva im pruža veza, zanemarujući moguće dnevne ili periodične oscilacije, kao i potencijalni ambivalentni odnos prema nekim osobinama partnera ili karakteristikama samog partnerskog odnosa (Fincham & Linfield, 1997). Autori su na osnovu ovoga zaključili da je merenje zadovoljstva vezom na osnovu jednog ajtema opravdano.

Skala načina izražavanja ljubavi. Za utvrđivanje karakterističnih načina izražavanja ljubavi korišćena je Skala načina izražavanja ljubavi (Skala pokazivanja ljubavi; Huić i sar., 2010), gde su ispitanici za svaki navedeni način pokazivanja ljubavi označavali na petostepenoj skali koliko je karakterističan za njih lično (1 – uopšte nije karakteristično za mene, do 5 – izrazito je karakteristično za mene). Takođe, ispitanici su označavali i koliko su navedeni načini pokazivanja ljubavi karakteristični za njihovog partnera. Ovaj instrument meri kako i koliko muškarci i žene pokazuju ljubav u romantičnim odnosima. Sastoji se od 49 ajtema koji opisuju specifične, ekspresivne i instrumentalne, načine na koje osoba može pokazati ljubav partneru. Skala se sastoji iz šest dimenzija, a to su četiri dimenzije ekspresivnosti: Žrtvovanje, Emocionalna otvorenost i podrška, Fizička bliskost, Verbalno izražavanje bliskosti i dve dimenzije instrumentalnosti: Instrumentalnost u ulogama u kući i Instrumentalnost u drugim ulogama. Skala je korišćena u dve forme: *Kako ja iskazujem ljubav* i *Kako partner iskazuje ljubav*. Pouzdanost skale na ovom uzorku je visoka i iznosi $\alpha = .94$ za formu koja procenjuje načine sopstvenog pokazivanja ljubavi i $\alpha = .91$ za formu koja procenjuje načine partnerskog ispoljavanja ljubavi. Ovim varijablama operacionalizovana je interakcija u partnerskoj relaciji koja u Modelu prilagođavanja u partnerskim odnosima predstavlja drugi nivo.

Postupak

Prikupljanje podataka sprovedeno je tokom decembra 2010. godine i januara i februara 2011. godine. Svi ispitanici su potpisali saglasnost za učešće u istraživanju. Dato je uputstvo za odgovaranje i zagarantovano je korišćenje dobijenih podataka isključivo u istraživačke svrhe.

Ispitanici homoseksualne orijentacije su popunjavali upitnike u prostorijama svratišta za muškarce homoseksualne populacije u Novom Sadu gde su anketari bili zaposleni savetnici ili elektronskim putem ukoliko ispitanici nisu sa teritorije Novog Sada. Jedan broj ispitanika upitnike je nosio kući i potom popunjene vraćao anketaru. Pre početka istraživanja, a radi boljeg odaziva ispitanika homoseksualne populacije i manjeg osećaja narušavanja, u okviru institucije, zagarantovane privatnosti korisnika, dogovoreno je da se broj socio-demografskih varijabli svede na za njih prihvatljiv nivo anonimnosti, te je broj prikupljenih podataka o samom uzorku veoma mali.

Uzorak muškaraca heteroseksualne populacije prikupljan je sa teritorije Srbije. U prikupljanju uzorka kao anketari učestvovali su studenti psihologije Filozofskog fakulteta u Novom Sadu. Ispitivanje je bilo anonimno i dobrovoljno. Uslov je bio da je heteroseksualni par iz kojeg je izdvojen muškarac za potrebe ovog istraživanja par bez dece.

Rezultati

Seksualna orijentacija, doživljaj ljubavi i zadovoljstvo vezom

Hipotezu da postoje razlike u doživljaju ljubavi i zadovoljstvu vezom između muškaraca homoseksualne i heteroseksualne orijentacije proverili smo analizom razlika aritmetičkih sredina. Rezultati pokazuju da su homoseksualni muškarci zadovoljniji svojom vezom. Podaci ukazuju i na to da muškarci u homoseksualnoj vezi doživljavaju veći stepen bliskosti i ljubavi u odnosu na ispitanike u heteroseksualnoj relaciji (Tabela 1).

Tabela 1

Seksualna orijentacija, doživljaj ljubavi i zadovoljstvo relacijom

	Seksualna orijentacija	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Ljubav	Homoseksualna	8.27	0.64	12.12	.00
	Heteroseksualna	6.70	0.86		
Zadovoljstvo	Homoseksualna	7.13	0.98	3.74	.00
	Heteroseksualna	6.61	0.98		

Seksualna orijentacija i načini pokazivanja ljubavi

Da bi utvrdili tipičnu strukturu načina pokazivanja ljubavi za muškarce homoseksualne i heteroseksualne orijentacije sprovedi smo diskriminativnu analizu. Pretpostavili smo, a na osnovu dosadašnjih istraživanja (Kurdek, 1987), da su muškarci homoseksualne orijentacije ekspresivniji u odnosu na muškarce heteroseksualne orijentacije. Kategorijalna varijabla bila je seksualna orijentacija, a nezavisne varijable predstavljali su skorovi na dimenzijama izražavanja ljubavi: Žrtvovanje, Emocionalna otvorenost i podrška, Fizička bliskost, Verbalno izražavanje bliskosti, Instrumentalnost u ulogama u kući, Instrumentalnost u drugim ulogama.

Isolovana je diskriminativna funkcija koja značajno razlikuje homoseksualne od heteroseksualnih osoba u odnosu na dimenzije sopstvenog pokazivanja ljubavi (Wilks Lambda = .56, $\chi^2 = 111.09$, $p = .00$) (Tabela 2). Kada je testirana razlika u percipiranim dimenzijama izražavanja ljubavi od strane partnera kod ove dve grupe ispitanika takođe je izolovana funkcija koja ih značajno razlikuje (Wilks Lambda = .52, $\chi^2 = 128.60$, $p = .00$) (Tabela 2).

Tabela 2
Matrica strukture izolovanih diskriminativnih funkcija

Dimenzije pokazivanja ljubavi		Percepcija pokazane ljubavi	
Žrtvovanje	.29	Žrtvovanje	.45
Emocionalna otvorenost i podrška	.62	Emocionalna otvorenost i podrška	.70
Fizička bliskost	.29	Fizička bliskost	.23
Verbalno izražavanje bliskosti	.02	Verbalno izražavanje bliskosti	.28
Instrumentalnost u ulogama u kući	-.12	Instrumentalnost u ulogama u kući	.87
Instrumentalnost u drugim ulogama	.50	Instrumentalnost u drugim ulogama	-.01
Seksualna orijentacija	Centroidi	Seksualna orijentacija	Centroidi
Homo	.88	Homo	.96
Hetero	-.88	Hetero	-.96

U Tabeli 2 dat je prikaz matrice strukture izolovanih diskriminativnih funkcija šest dimenzija načina pokazivanja ljubavi prema partneru i načina partnerovog pokazivanja ljubavi u odnosu na seksualnu orijentaciju. Položaj grupa na obe funkcije pokazuje da se na pozitivnom polu diskriminativnih funkcija nalaze ispitanici homoseksualne orijentacije, dok se osobe heteroseksualne orijentacije nalaze na negativnom polu izolovanih funkcija.

Diskriminativna analiza pokazuje da postoje razlike u dimenzijama ličnog izražavanja ljubavi između muškaraca različite seksualne orijentacije. Ovu funkciju najbolje opisuju dimenzije Emocionalna otvorenost i podrška i Instrumentalnost u drugim ulogama.

Kada analiziramo razlike u percepciji pokazane ljubavi od strane partnera u odnosu na seksualnu orijentaciju, dobijenu diskriminativnu funkciju najbolje opisuju dimenzije: Instrumentalnost u ulogama u kući, Emocionalna otvorenost i podrška i Žrtvovanje. Ispitanici homoseksualne orijentacije češće kao sopstveni način pokazivanja ljubavi i kao način pokazivanja ljubavi svog partnera prepoznaju ponašanja iz ovih domena.

Činioci zadovoljstva partnerskom relacijom

U svrhu utvrđivanja činioca zadovoljstva partnerskom relacijom primenjena je hijerarhijska regresiona analiza, metoda korak po korak. Pretpostavili smo da su

načini pokazivanja ljubavi i percipirana ljubav u vezi značajni prediktori zadovoljstva partnerskom relacijom bez obzira na seksualnu orijentaciju ispitanika. U prvom koraku u regresionu analizu uključena je seksualna orijentacija, potom je dodata varijabla doživljaj ljubavi. U sledećem koraku dodati su sopstveni načini pokazivanja ljubavi. Četvrti korak podrazumevao je uključivanje svih šest dimenzija percipiranih načina pokazivanja ljubavi od strane partnera.

Regresioni model u svakom koraku je statistički značajan (Tabela 3). Rezultati ukazuju na to da prediktori, u sva četiri koraka, značajno predviđaju kriterijumsku varijablu. Uvidom u specifične doprinose varijabli u svakom regresionom modelu, možemo uočiti da je seksualna orijentacija značajan prediktor zadovoljstva u partnerskoj relaciji samo ukoliko se samostalno posmatra. Uvođenjem doživljaja ljubavi, seksualna orijentacija gubi prediktivnu moć, a doživljaj ljubavi predstavlja značajan prediktor.

U trećem koraku doživljaj ljubavi ostaje značajan prediktor sa približno istim pojedinačnim doprinosom, a od dimenzija pokazivanja ljubavi kao značajan prediktor zadovoljstva izdvaja se dimenzija Žrtvovanje. Ova dimenzija je pozitivno povezana sa zadovoljstvom što pokazuje da što osoba češće čini „žrtvu“ radi partnera to je zadovoljnija partnerskom relacijom.

U četvrtom koraku uvođenjem dimenzija partnerovog pokazivanja ljubavi značajno se povećava procenat objašnjene varijanse zadovoljstva partnerskom relacijom. Doživljaj ljubavi gubi prediktivnu moć, a kao značajni prediktori izdvajaju se: percepcija sopstvenog žrtvovanja u vezi, sopstveno i partnerovo verbalno izražavanje emocija u vezi, i percipirano instrumentalno pokazivanje ljubavi od strane partnera u ulogama van kuće.

Procenat objašnjene varijanse zadovoljstva partnerskom relacijom je veoma mali u svakom koraku regresione analize. Ukupan set prediktora objašnjava samo 20% kriterijumske varijable što predstavlja neočekivano skroman doprinos.

Tabela 3
Koeficijent multiple korelacije i statistika promene

Model	R	R ²	F	p	ΔR ²	ΔF	Δp	Prediktori	β	p
1	.26	.06	14.6	.00				Seksualna orijentacija	.26	.00
2	.29	.08	9.14	.00	.07	15.25	.00	Seksualna orijentacija Doživljaj ljubavi	-.15 .20	.08 .04
3	.31	.10	2.71	.00	.03	0.92	.48	Seksualna orijentacija	-.06	.54
								Doživljaj ljubavi	.19	.04
								Žrtvovanje - ja	.19	.04
								Emocionalna otv. - ja	.09	.43
								Fizička bliskost - ja	.10	.27
								Verbalno izražavanje bliskosti - ja	.07	.44
								Instrumentalnost u kući - ja	-.05	.55
								Instrumentalnost drugo - ja	.08	.36
								Seksualna orijentacija	.01	.92
								Doživljaj ljubavi	.12	.28
Žrtvovanje - ja	.19	.04								
Emocionalna otv. - ja	.06	.60								
Fizička bliskost - ja	.12	.24								
Verbalno izražavanje bliskosti - ja	.25	.01								
Instrumentalnost u kući - ja	-.04	.64								
Instrumentalnost drugo - ja	.09	.34								
Žrtvovanje - on	-.10	.34								
Emocionalna otv. - on	.21	.11								
Fizička bliskost - on	-.13	.24								
Verbalno izražavanje bliskosti - on	.31	.00								
Instrumentalnost u kući - on	.01	.86								
Instrumentalnost drugo - on	.18	.03								
4	.45	.20	3.37	.00	.102	3.93	.00			

Diskusija i zaključci

Teorijski okvir ovog istraživanja bio je Model prilagođavanja u partnerskim odnosima (Huston, 2000) u kojem se pretpostavlja postojanje tri komponente koje određuju ishod i tok partnerske relacije. Prva komponenta modela su individualne karakteristike svakog od partnera, druga je nivo interakcije partnera, a treću komponentu predstavlja socijalna podrška. Najčešće analizirani ishodi partnerske relacije su njena stabilnost i zadovoljstvo partnera relacijom.

Jedan od ciljeva ovog istraživanja je bila i provera uticaja drugog nivoa opisanog teorijskog modela prilagođavanja u partnerskim relacijama na zadovoljstvo relacijom muškaraca homoseksualne i heteroseksualne populacije u Srbiji, koji podrazumeva interakciju u partnerskoj relaciji predstavljenu preko doživljaja bliskosti i međusobnih načina pokazivanja ljubavi. Ispitivani su i prediktori zadovoljstva partnerskom relacijom. U kontekstu ovog modela i rezultata o uticaju rodnih uloga na ponašanje u partnerskoj relaciji (Huston, 2000; Kurdek, 2004; Thompson & Walker, 1989) zanimali su nas načini međusobnog pokazivanja ljubavi u partnerskoj relaciji i razlike u načinima pokazivanja ljubavi u odnosu na seksualnu orijentaciju. Oslanjajući se i na pretpostavku da društvo štiti stabilnost braka kao društvene institucije (Kurdek, 2004) pretpostavili smo da se homoseksualne veze značajno razlikuju od heteroseksualnih veza, jer u homoseksualnim vezama imamo dve osobe istog pola kojima društvo nameće istu rodnu ulogu. Takođe institucionalizovana podrška društva osobama homoseksualne orijentacije i podrška homoseksualnom braku kao instituciji izostaje u Srbiji. Ovo istraživanje je sprovedeno na uzorku od 200 muškaraca u stabilnim partnerskim relacijama, od kojih je 100 bilo u homoseksualnim, a 100 u heteroseksualnim vezama.

Rezultati pokazuju da se homoseksualna relacija doživljava kao prostor za slobodnije izražavanje ljubavi u dijadnoj relaciji. Muškarci homoseksualne orijentacije sebe vide kao značajno ekspresivnije prema svom partneru od muškaraca heteroseksualne orijentacije. Takođe, uočljive su značajne razlike u izražavanju ljubavi, tako da su i ekspresivni i instrumentalni načini pokazivanja ljubavi partneru izraženiji kod ispitanika u homoseksualnoj relaciji. Ove razlike nisu uočene na dimenzijama Žrtvovanje i Fizička bliskost.

Nadalje, ispitanici homoseksualne orijentacije percipiraju veći opseg ponašanja svog partnera kao izraz ljubavi. Razlika nije uočena na dimenzijama Žrtvovanje, Fizička bliskost i Verbalno izražavanje bliskosti. Homoseksualni muškarci su emocionalno otvoreniji i brižniji i češće instrumentalno pokazuju ljubav. Ovi rezultati su slični ranijim nalazima da homoseksualni muškarci sebe vide kao brižnije i požrtvovnije od drugih muškaraca (Kurdek, 1987). Ipak, ekspresivnost posebno emotivna je po tradicionalnim rodnim ulogama nešto što je karakterističnije za žene (Wood & Eagly, 2002). Homoseksualni muškarci češće od heteroseksualnih

instrumentalno pokazuju ljubav van kuće što je karakteristično za mušku rodnu ulogu (Peplau, 2001).

Kada se posmatraju dimenzije percipiranog izražavanja ljubavi od strane partnera situacija je slična. Homoseksualni muškarci percipiraju da njihovi partneri češće i raznovrsnije pokazuju ljubav. Na dimenziji emotivne ekspresivnosti homoseksualni muškarci procenjuju da njihovi partneri češće koriste takve načine pokazivanja ljubavi od heteroseksualnih muškaraca. U odnosu na instrumentalnost u ulogama, homoseksualni muškarci češće od heteroseksualnih prepoznaju Instrumentalnost u ulogama u kući i van nje kao izraz ljubavi.

Dobijene rezultate možemo objasniti podatkom da homoseksualni parovi stvaraju svoje relacije ne oslanjajući se na tradicionalne rodne uloge (Blumstein & Schwarz, 1983), što im ostavlja prostor i daje dozvolu da u okviru novoizgrađenih partnerskih uloga koriste načine pokazivanja ljubavi koji su karakteristični za oba roda. Izlazak iz tradicionalne porodice ili veze oslobađa osobu stereotipnog ponašanja u odnosu na svog partnera.

Muškarci u homoseksualnim relacijama imaju doživljaj izraženije ljubavi u vezi. U ovom istraživanju doživljaj ljubavi operacionalizovan je kroz doživljaj bliskosti, privrženosti, pripadanja, vezanosti i posvećenosti vezi.

Ove rezultate možemo objasniti podatkom da se homoseksualni odnos češće bazira na jednakosti (Blumstein & Schwarz, 1983), što kao rezultat može imati veći osećaj bliskosti i doživljaj ljubavi. Pretpostavljamo da etika jednakosti i ne pridržavanje tradicionalnih rodnih uloga u homoseksualnim vezama proizvodi doživljaj veće ljubavi u vezi što kasnije podstiče učestalije i raznovrsnije pokazivanje ljubavi u vezi. Takođe doživljaj ljubavi i bliskosti u vezi može podsticati razvoj pozitivne slike partnera i pozitivne evaluacije njegovog ponašanja (Bartollomew & Allison, 2006), te je to moguć razlog većeg intenziteta percipirnog ponašanja u kontekstu pokazivanja ljubavi od strane partnera.

Rezultati ovog istraživanja pokazuju i da su homoseksualni muškarci zadovoljniji svojom vezom od heteroseksualnih. Mnogi autori koji su dobili ovakav podatak u svojim studijama, objašnjavaju ga time što je nezadovoljstvo brakom u heteroseksualnim relacijama povezano sa disbalansom moći, neravnomernim pravom na donošenje odluka i nesrazmernom podelom kućnih poslova (Thompson & Walker, 1989). Ovakva ponašanja česta su kod heteroseksualnih parova čije relacije se baziraju na nejednakosti (Schwarz, 1994), a nisu slučaj kod homoseksualnih parova (Blumstein, & Schwarz, 1983).

Ipak, drugi atori koji se pozivaju na podatke da socijalna podrška utiče na zadovoljstvo partnerskom relacijom (LdSala, 2000; Milardo & Helms-Ericson, 2000) pretpostavljaju da heteroseksualni parovi imaju određenu socijalnu i društvenu zaštitu partnerske relacije, što nije slučaj kod homoseksualnih parova, te to može biti razlog nižeg zadovoljstva homoseksualnih osoba od osoba u heteroseksualnim

relacijama koje imaju ovaj tip podrške. U našem istraživanju bez obzira na to što u Srbiji homoseksualna populacija nema društvenu podršku i jednakost, niti sredi-na pruža institucionalizovanu podršku paru (Bogdanović, Milićević i Sarić, 2010), efekti na zadovoljstvo partnerskom relacijom nisu uočeni. Moguće je da socijalna podrška utiče na druge procese i ishode u vezi koji nisu obuhvaćeni ovom studijom kao što su rešavanje konflikata, stabilnost veze i slično. U ovom istraživanju nije obuhvaćena podrška porodice i prijatelja koja po opisanom modelu predstavlja najznačajniji deo socijalne podrške koja utiče na partnersku relaciju (Rusbult, Martz, & Agnew, 1998).

Hijerarhijskom regresionom analizom proverena je funkcionalnost dela modela prilagođavanja u partnerskim odnosima na homoseksualnoj populaciji. Zadovoljstvo partnerskom relacijom kao jedan od ishoda relacije predstavljalo je kriterijumsku varijablu, prediktori zadovoljstva su bile varijable iz drugog nivoa opisanog modela: doživljaj ljubavi u vezi i načini pokazivanja ljubavi (partneru i partnerovo pokazivanje ljubavi). Seksualna orijentacija je uključena da bi se vi-delu da li postoje eventualne razlike na individualnom nivou koje su značajne u odnosu na krajnji produkt relacije.

Zadovoljstvo se povećava ukoliko partneri ostvare bliskost i intimnost, takođe dosadašnja istraživanja pokazuju da je doživljaj ljubavi jedan od najznačajnijih prediktora zadovoljstva u partnerskoj relaciji (Sternberg & Hojjat, 1997). Nalazi našeg istraživanja potvrđuju ovu pretpostavku. Ne samo da je doživljaj bliskosti značajan prediktor zadovoljstva u vezi, već se njegovim uvođenjem u analizu potpuno gubi efekat seksualne orijentacije na zadovoljstvo. Ovi nalazi, kao i nalazi analize uticaja seksualne orijentacije i doživljaja bliskosti na načine pokazivanja ljubavi pokazuju da nije seksualna orijentacija faktor koji čini osobu zadovoljnu u partnerskoj relaciji ili ekspresivniju u odnosu na pokazivanje ljubavi već sam osećaj ljubavi u vezi.

Dimenzija Žrtvovanje zarad partnera je značajan prediktor zadovoljstva u partnerskoj relaciji (ajtemi kao npr. „Pazim da ne povredim njegova/njena osećanja, ponekad prećutim nešto što mu/joj se ne sviđa kod mene“, „Uradim nešto što baš i ne volim, jer znam da će ga/je to usrećiti“, „Izbegavam raditi ono što mu/joj smeta“, i sl.). Ova dimenzija se odnosi na izbegavanje negativnih emocija i ponašanja koje bi partneru moglo da smeta. I u ranijim istraživanjima heteroseksualnih relacija ovaj rezultat o važnosti potiskivanja negativnih emocija zarad partnerskog zadovoljstva je već dobijen (Cauglin & Huston, 2002). Slični rezultati ističu da potiskivanje negativnih emocija vrlo često donosi više prednosti odnosu među partnerima, nego samo pokazivanje pozitivnih (Ewarat, Taylor, Kraemer, & Agras, 1991).

U poslednjem koraku hijerarhijske analize uključena je percepcija načina pokazivanja ljubavi od strane partnera i tada se značajno povećava procenat objašnjene varijanse zadovoljstva partnerskom relacijom. Doživljaj ljubavi gubi prediktivnu

moć, a kao značajni prediktori izdvajaju se: percepcija sopstvenog žrtvovanja u vezi, sopstveno i partnerovo verbalno izražavanje emocija u vezi i percipirano instrumentalno pokazivanje ljubavi od strane partnera u ulogama van kuće.

Instrumentalnost u ulogama van kuće je takođe značajan prediktor zadovoljstva u homoseksualnim relacijama (ajtemi: „Izvede me na večeru/piće“, „Kada dolazim s puta, dočekuje me na stanici, aerodromu i slično“, „Obavlja sitne poslove za mene (izvan kuće)“, „Pomaže mi i finansijski u nekim mojim zamislima ili aktivnostima“). U skladu sa socijalnom situacijom u Srbiji koja podrazumeva visok stepen diskriminacije homoseksualnih parova (Bogdanović, Milićević i Sarić, 2010) možemo pretpostaviti da ispitanici iz homoseksualne populacije visoko vrednuju instrumentalno pokazivanje ljubavi van kuće, što može doprineti većem zadovoljstvu relacijom.

Zanimljivo je da ono što značajno utiče na zadovoljstvo partnerskom relacijom jeste percepcija sopstvene i partnerove verbalne otvorenosti i verbalnog ispoljavanja ljubavi. Oni muškarci koji sebe i svoje partnere/partnerke smatraju otvorenijim za verbalno iskazivanje ljubavi su zadovoljniji svojom relacijom. Verbalna ekspresivnost spada u tipično ženske načine izražavanja ljubavi ukoliko posmatramo tradicionalne uloge u partnerskim odnosima (Kurdek, 1987).

Prilikom interpretacije podataka ovog istraživanja neophodno je obratiti pažnju i na podatak da čitav set pretpostavljenih prediktora objašnjava samo 20 procenata varijanse zadovoljstva partnerskom relacijom. Ovakav podatak može se delimično objasniti operacionalizacijom ove varijable i njenom multifaktorskom uslovljenošću. Moguće je da zadovoljstvo sopstvenim i partnerovim pokazivanjem ljubavi bolje predviđa zadovoljstvo partnerskom relacijom od same procene učestalosti pokazivanja ljubavi. Varijable koje bi prema različitim teorijskim pristupima mogle dati doprinos objašnjavaanju varijanse zadovoljstva partnerskom relacijom su i životna filozofija i vrednosne orijentacije osobe (Kluckhohn & Strodtbeck, 1973), posvećenost vezi (Berscheid & Campbell, 1981), interakcija unutar dijade (Kelley et al., 1983) i druge.

Nakon ovih nalaza postavlja se pitanje: „Da li su muškarci u heteroseksualnim odnosima nezadovoljniji svojom vezom u odnosu na muškarce homoseksualne orijentacije delimično jer im rodne uloge u tradicionalnom braku u Srbiji ne dozvoljavaju da verbalno pokazuju ljubav?“

Ono što možemo zaključiti je da su procesi u homoseksualnim i heteroseksualnim partnerskim relacijama isti. Teorijske pretpostavke modela prilagođavanja u partnerskim relacijama izvedene uglavnom kroz analizu heteroseksualnih parova mogu da se primene i na homoseksualne parove.

Ipak evidentne su razlike u izraženosti varijabli uključenih u ovo istraživanje. Ove razlike nisu rezultat drugačijih procesa u relaciji već verovatno posledica razlika u procesu socijalizacije para.

Implikacije

Navedeni rezultati istraživanja imaju veoma značajne praktične i teorijske implikacije. Treba istaći da je ovo prvi rad na temu homoseksualnih partnerskih relacija u Srbiji te ima i svrhu otvaranja teme i naglašavanje značaja bavljenja ovom populacijom. Nadalje, ovaj rad pruža okvir za posmatranje ponašanja homoseksualne populacije, na nov način koji isključuje patologizaciju i operacionalizaciju homoseksualnih odnosa i procesa u partnerskim relacijama kao potpuno drugačijih.

Istraživanje pruža i uvid u strukturu i specifičnosti partnerskih relacija ove populacije. Dobijene informacije trebalo bi koristiti pri grupama samopodrške, savetovanju, edukativnim i preventivnim programima, psihoterapiji, partnerskom savetovanju i svim drugim programima koji su vezani za romantične odnose homoseksualnih muškarca. Takođe, ovi rezultati su značajni i za praktični rad sa muškarcima iz heteroseksualne populacije kako bi se na prvom mestu postiglo njihovo veće zadovoljstvo partnerskom relacijom.

Ovim radom naglašena je i uloga bihejvioralnih načina pokazivanja ljubavi u odnosu na zadovoljstvo relacijom, a time otvorena mogućnost pravljenja vrlo konkretnih intervencija radi povećanja zadovoljstva.

Ograničenja studije

Postoji nekoliko ograničenja ove studije koje bi bilo važno pomenuti. Na prvom mestu ispitanici su popunjavali upitnike i vršili samoprocenu te je moguće da su sebe i svoje veze opisivali na socijalno poželjniji način.

Drugo ograničenje tiče se samog uzorka koji obuhvata samo homoseksualne muškarce koji žive u gradu i koji su bili dostupni preko nevladinih organizacija i internet mreža. Takođe jedno od ograničenja je i mali broj prikupljenih sociodemografskih podataka o ispitanicima.

Pre sprovođenja narednog istraživanja potrebno je ispitati koje su to varijable čije iznošenje ispitanici homoseksualne populacije ne doživljavaju kao narušavanje privatnosti i anonimnosti, te i njih uključiti. Tako bi se prikupili podaci o uzorku, koji bi pomogli adekvatnijem razumevanju i interpretaciji rezultata.

U sledećem istraživanju potrebno je kontrolisati uticaj uzrasta, tipa partnerske veze (otvorene/zatvorene veze) i uključiti žene iz homoseksualne populacije koje su u stabilnim vezama, kao i žene heteroseksualne orijentacije. Ograničenje ove studije je i to što nije rađeno sa parovima, jer dijadnim analizama podataka dobijenih od oba partnera mogli bi se dobiti opširniji i pouzdaniji podaci, kao i steći specifičniji uvid u dinamiku i strukturu homoseksualnih partnerskih odnosa.

Reference

- Berscheid, E., & Campbell, B. (1981). The changing longevity of heterosexual close relationships: A commentary and forecast. In M. J. Lerner & S. E. Lerner (Eds.), *The justice motive in social behavior* (pp. 209-234). New York: Plenum Press.
- Blumstein, P., & Schwartz, P. (1983). *American Couples*. New York: William Morrow.
- Bogdanović, M., Milićević, B. i Sarić, N. (2010). *Istraživanje Predrasude na videlo. Homofobija u Srbiji 2010*. Beograd: Gej Strejt Alijansa (uz pomoć CeSID).
- Bryant, A. S., & Demian (1994). Relationship characteristics of American gay and lesbian couples: Findings from a national survey. *Journal of Gay and Lesbian Social Services, 1*(2), 101-117.
- Buss, D. M., & Schmitt, D. P. (1993). Sexual strategies theory: A evolutionary perspective on human mating. *Psychological Review, 100*, 204-232.
- Caron, S. L., & Ulin, M. (1997). Closeting and the quality of lesbian relationships. *Families in Society: The Journal of Contemporary Human Services, 78*, 413-419.
- Caughlin, J. P., & Huston, T. L. (2002). A contextual analysis of the association between demand/withdraw and marital satisfaction. *Personal Relationships, 9*, 95-119.
- Coltrane, S. (2000). Research on household labor: Modeling and measuring the social embeddedness of routine family work. *Journal of Marriage and the Family, 62*, 1208-1233.
- Cross, S. E., & Madson, L. (1997). Models of the self: Self-construals and gender. *Psychological Bulletin, 122*, 5-37.
- Dillard, C., & Protinsky, H. (1985). Emotional cutoff: A comparative analysis of clinical versus nonclinical populations. *International Journal of Family Psychology, 6*, 339-349.
- Ewarat, C. K., Taylor, C. B., Kraemer, H. C., & Agras, W. S. (1991). High blood pressure and marital discord: not being nasty matters more than being nice. *Health Psychology, 10*(3), 155-163.
- Fincham, F. D., & Linfield, K. J. (1997). A new look at marital quality: Can spouses feel positive and negative about their marriage? *Journal of Family Psychology, 11*(4), 489-502.
- Fiske, S. T., & Taylor, S. E. (1991). *Social cognition (2nd Ed.)*. New York: McGraw Hill.

- Gottman, J. M., Coan, J., Carrere, S., & Swanson, C. (1998). Predicting marital happiness and stability from newlywed interactions. *Journal of Marriage and the Family*, 60, 5-22.
- Gottman, J. M., Levenson, R. W., Swanson, C., Swanson, K., Tyson, R., & Yoshimoto, D. (2003). Observing gay, lesbian, and heterosexual couples' relationships: Mathematical modeling of conflict interaction. *Journal of Homosexuality*, 45, 65-91.
- Green, R. J. (2000). Lesbians, gay men, and their parents: A critique of LaSala and the prevailing clinical "wisdom." *Family Process*, 79, 257-266.
- Heavey, C. L., Christensen, A., & Malamuth, N. M. (1995). The longitudinal impact of demand and with-drawal during marital conflict. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 63, 797-801.
- Huić, A., Kamenov, Ž. i Jugović, I. (2010). *Skala pokazivanja ljubavi*. Neobjavljen rad.
- Huston, T. L. (2000). The social ecology of marriage and other intimate unions. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 298-320.
- Kelley, H. H., Berscheid, E., Christensen, A., Harvey, J. H., Huston, T. L., Levinger, G., McClintock, E., Peplau, L. A., & Peterson, D. R. (1983). Analyzing close relationships. In H. H. Kelley, E. Berscheid, A. Christensen, J. H. Harvey, T. L. Huston, G. Levinger, E. McClintock, L. A. Peplau, & D. R. Peterson (Eds.), *Close relationships* (pp. 20-67). New York: Freeman.
- Kluckhohn, F. R., & Strodtbeck, F. L. (1961). *Variations in value orientations*. Evanston, IL: Row, Peterson.
- Kurdek, L. A. (1987). Sex role self schema and psychological adjustment in coupled homosexual and heterosexual men and women. *Sex Roles*, 17, 549- 562.
- Kurdek, L. A. (1988). Perceived social support in gays and lesbians in cohabiting relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 504-509.
- Kurdek, L. A. (2004). Are gay and lesbian cohabiting couples really different from heterosexual married couples? *Journal of Marriage and Family*, 66, 880-900.
- Kurdek, L. A., & Schmitt, J. P. (1987). Perceived emotional support from family and friends in members of homosexual, married, and heterosexual cohabiting couples. *Journal of Homosexuality*, 14, 57-68.
- LdSala, M. C. (2000) Lesbians, gay men and their parents: Family therapy for the coming-out crisis. *Family Process*, 39, 67-81.

- Lewis, R. A. (1973). Social relations and the formation of dyads: An interactionist approach to mate selection. *Sociometry*, *36*, 409-418.
- Milardo, R. M., & Helms-Erikson, H. (2000). Network overlap and third-party influence in close relationships. In S. S. Hendrick & C. Hendrick (Eds.), *Close relationships: A sourcebook* (pp. 33- 45). Newbury Park, CA: Sage.
- Peplau, L. A. (2001). Rethinking women's sexual orientation: An interdisciplinary, relationship focused approach. *Personal Relationships*, *8*, 1-19.
- Peplau, L. A., Fingerhut, A., & Beals, K. P. (2004). Sexuality in the relationships of lesbians and gay men. In J. H. Harvey, A. Wenzel, & S. Sprecher (Eds.), *The handbook of sexuality in close relationships* (pp. 349-369). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Rusbult, C. E., Martz, J. M., & Agnew, C. R. (1998). The Investment Model scale: Measuring commitment level, satisfaction level, quality of alternatives, and investment size. *Personal Relationships*, *5*, 357-392.
- Sabourin, S., Valois, P., & Lussier, Y. (2005). Development and validation of a brief version of the Dyadic Adjustment Scale with a nonparametric item analysis model. *Psychological Assessment*, *17*, 15-27.
- Schwartz, P. (1994). *Peer marriage: How love between equals really works*. New York: Free Press.
- Smith, R. B., & Brown, R. A. (1997). The impact of social support on gay male couples. *Journal of Homosexuality*, *33*, 39-41.
- Spanier, G. (1976). Measuring dyadic adjustment: New scales for assessing the quality of marriage and similar dyads. *Journal of Marriage and the Family*, *38*, 15-23.
- Stenberg, R. J., & Hojjat, M. (1997). *Satisfaction in close relationships*. New York: Guilford Press.
- Thompson, L., & Walker, A. J. (1989). Women and man in marriage, work and parenthood. *Journal of Marriage and the Family*, *51*, 845-872.
- Wood, W., & Eagly, A. H. (2002). A cross-cultural analysis of the behavior of women and men: Implications for the origins of sex differences. *Psychological Bulletin*, *128*, 699-727.

Nina Brkić

Department of Special
Education and
Rehabilitation,
Faculty of Medicine
University of Novi Sad

**Ivana Mihić
and Ivan Jerković**

Department of
Psychology,
Faculty of Philosophy,
University of Novi Sad

HOW MEN SHOW LOVE? SEXUAL ORIENTATION PERSPECTIVE

Adaptation in partnership model, presupposes the existence of three components (individual, partnership, and social), which determine the outcome and course of partner relations. Many papers argue that gender roles which are formed through a process of socialization determine how a relationship begins, flows and how it ends. Starting from this assumption can be assumed that homosexual relationships differ significantly from heterosexual relationships because there are two persons of the same sex that society imposes the same gender.

The aim of this study was to check the applicability of the theoretical model on men of the homosexual population in Serbia. What we were particularly interested in are the ways of showing love in homosexual men and heterosexual relationships. The results were interpreted in accordance with the previously obtained data on gender roles and their impact on behavior in partner relationships.

The study included 200 males, aged 18 to 59 years. All participants were in stable homosexual relationships (100 participants) or in heterosexual marriages (100 participants). Instruments we used are: Scale of love (Braiker & Kelly, 1979), Ways of expressing love scale (Huić et al., 2010) and the Relationship satisfaction scale (Huić et al., 2010).

The results show that homosexual men perceived greater closeness in a relationship, they are more satisfied with their relationships and reported more frequent showing love to partner and from the partner. Ways of showing love (Sacrifice, Verbal expression of emotions and Instrumentality in roles outside the home) were significant predictors of satisfaction in partnership relation.

Keywords: sexual orientation, expressing love, love, satisfaction, homosexual partnerships